Ausztria – Külpolitika

A második világháború végén a szövetséges hatalmak megszállták Ausztriát, kialakították a megszállási zónáikat. Az ország tíz éven át (1945–1955) maradt megszállási övezetekre osztva.

A szövetségesek Ausztriában – a német megszállási modelltől eltérően – engedélyezték az osztrákoknak, hogy kormányt alakítsanak. A Karl Renner vezetésével alakult ideiglenes kormány 1945. április 27-én kikiál-totta a második Osztrák Köztársaságot. A kormány legfontosabb külpolitikai feladata a háborús kártérítés kifizetése és az állami szuverenitás visszaszerzése volt. Ezek mellett sürgősen meg kellett oldania a dél-tiroli kérdés rendezését Olaszországgal, Karintiát pedig meg kellett védelmeznie Jugoszlávia területi követelésével szemben.

1946. június 28-án a szövetséges hatalmak hozzájárultak az osztrák kormány jogkörének szélesítéséhez: Ausztria jogot nyert az önálló vám- és határőrség megszervezésére, diplomáciai és konzuli kapcsolatok létesítésére.

1946 végére a szövetségesek az Ausztriával kötendő békeszerződés kérdésében arra az álláspontra jutottak, hogy mivel Ausztria 1938. március 13-án, az Anschlusszal elvesztette függetlenségét, tulajdonképpen nem is került hadiállapotba a szövetséges hatalmakkal, így békeszerződés sem köthető vele. Az ország nemzetközi jogi státusának rendezése azonban még évekig a német kérdéstől függött.

A szövetséges hatalmak között csak 1955 tavaszára alakult ki a hallgatólagos egyetértés a két német állam hosszabb távú fennmaradásáról, amelynek létrejöttéhez hozzájárultak az osztrák politikusok is, felvetették ugyanis, hogy ha Ausztria visszakapná a szuverenitását, akkor vállalná a két tömb közötti semleges ország státusát.

Az osztrák államszerződéshez vezető tárgyalások 1955 tavaszán kezdődtek, 1955. május 15-én sikeresen lezárultak.

Az utolsó megszálló katona 1955. október 23-án hagyta el az országot. Ezzel Ausztria visszanyerte teljes függetlenségét. Egy nappal később, október 26-án, az osztrák parlament alkotmánytörvény formájában „önként" kinyilvánította az ország örökös semlegességét (osztrák semlegességi nyilatkozat).

A függetlenség visszanyerése után Ausztria tagja lett ENSZ-nek (1955. december 12.), majd az Európa Tanácsnak is (1956. március 1.). A független Ausztria külpolitikájának kialakításában kiemelten fontos szerepet játszott a kormánynak az 1956-os magyar forradalom alatt és azt követő hetekben folytatott politikája, amikor nyugati szomszédunk az „aktív semlegesség" mozgásterületének minden négyzetcentiméterét kihasználta, mind Magyarország, mind más országok és a nemzetközi szervezetek irányában.

Bécs értelmezésben a semlegesség nem azt jelentette, hogy Ausztriának valamiféle „erkölcsi középutat" kell követnie a hidegháborúban: Ausztria egyértelműen a nyugati demokráciák körében foglalt helyet, ugyanakkor folyamatosan támogatta azokat a kísérleteket, amelyek a két blokk közötti enyhülést célozták.

Nyugati szomszédunk igyekezett bekapcsolódni az európai integrációs folyamatokba is. Az 1950–1960-as években az ESZAK-hoz, az EGK-hoz és az

Euratomhoz való csatlakozás nem látszott összeegyeztethetőnek a frissen vállalt semlegességgel (már csak e közösségek számos szupranacionális jegye miatt sem), így Ausztria az EFTA-t választotta, részt vett annak az alapításában is.

Az ország történetének 1970 és 1983 közötti időszakát az osztrákok Kreisky-érának nevezik. Kreisky ugyanis – a szocialista párt (SPÖ) vezetőjeként és kancellárként – alapvetően meghatározta Ausztria bel- és külpolitikáját. A Kreisky-korszak külpolitikájának alapköve a mindenkori semlegesség hangsúlyozása volt, aktív nemzetközi szerepvállalás mellett. A külpolitikai aktivitás a nemzetközi problémák megoldásának szorgalmazásában, a közel-keleti kérdésben, az enyhülési folyamat előmozdításában, valamint nemzetközi találkozók szervezésében nyilvánult meg. 1970. április 16. és augusztus 14. között Bécs adott otthont az első SALT-fordulónak; 1971. december 22-én osztrák állam-férfit, K. Waldheimet választották meg az ENSZ főtitkárának; az 1970-es évek közepétől Bécs – New York és Genf mellett – az ENSZ harmadik központjává vált; 1979. június 18-án Bécsben írta alá L. Brezsnyev és J. Carter a második SALT- szerződést.

Kreisky távozása után Fred Sinowatz kancellárságával (1983–1986) az osztrák külpolitikában kevésbé látványos, kevésbé dinamikus időszak kezdődött. Bécs a globális kérdések helyett egyre inkább az európai ügyek felé fordult. A változásban természetesen közre-játszott a „kis hidegháború", a szovjet–amerikai kapcsolatokban beállt újabb lehűlés is, amikor az osztrák külpolitika közvetítő, „híd"-szerepének nem sok tere maradt.

Az osztrák politikai elit 1980-as évek közepétől kezdett komolyan számolni az Európai Közösségekhez való csatlakozással. Az ország külkereskedelmének kétharmada akkor már az EK országaival zajlott. Megjelent az a veszély is, hogy a Kelet és a Nyugat közötti ideológiai különbségek eltűnése után értelmét veszti az osztrák semlegesség, és Ausztria elszigetelődhet. A pártok között hosszú vita kezdődött az EK-tagságról, végül is mind a néppárt (ÖVP), mind a szocialista párt az EK-csatlakozás mellett tette le a voksát. A parlament 1989. június 29-én döntött a csatlakozásról, a külügyminiszter 1989. július 17-én adta át Brüsszelben a hivatalos csatlakozási kérelmet, amely – az osztrák politikai rendszer sajátosságait figyelembe vevő – külön semlegességi kitételt is tartalmazott.

A keleti tömb összeomlása jelentős változásokat hozott Ausztria külpolitikájában. Először is, a vas-függöny megszűnésével véget ért az ország perifériális helyzete a nyugati világon belül. Ugyanakkor új lehetőségek kínálkoztak a korábban a szovjet blokkhoz tartozó országokkal a regionális együttműködésre, a gazdasági és kereskedelmi kapcso-latok elmélyítésére. A délszláv háborúk kapcsán is új problémákkal találta szemben magát Bécs: a menekültkérdés, a határ- és a légtérvédelem kérdéseivel.

Az európai változások nyomán átértékelődött a semlegesség kérdésköre is. A nagyobb nemzetközi mozgástér kialakítása érdekében Bécs hozzákezdett az államszerződés átfogalmazásához. Különben is, annak több rendel-kezése már régóta idejét múlttá vált. A semlegességi nyilatkozat rendelkezései között is voltak olyanok, amelyek módosítást sürget-tek (idegen csapatok osztrák földön állomásoztatásának tilalma, illetve a védelmi szövetségekhez való csatlakozás tilalma).

Az EU csatlakozási tárgyalások 1993. február 1-jén kezdődtek és 1994. március 1-jén zárultak le, a csatlakozási szerződést 1994. június 24-én írták alá, Ausztria 1995. január 1-jén lett az EU teljes jogú tagja. A schengeni egyezményhez (1990) 1995. április 28-án csatlakozott. Teljesítette a maastrichti szerződésben az euró bevezetésének feltételeként szabott kritériumokat is, 2002. január 1-jétől Ausztria a közös európai valutát használja.

Az EU-tagság természetesen szűkítette a nemzetállami külpolitika mozgásterét,

hiszen a többi tag-országhoz hasonlóan Ausztriának is sok vonatkozásban egyeztetnie kell a külpolitikáját a többi tagországgal. Az EU-országokhoz közeledés jegyében 1995-ben Ausztria meg-figyelő tag lett a Nyugat-európai Unióban. A délszláv háborúk idején katonákat küldött az IFOR-, majd az SFOR-alakulatokba, részt vett a NATO „Partnerség a békéért" programjában.

Az ezredforduló véget vetett a nagykoalíciós (SPÖ–ÖVP) kormányzásnak, 2000 elején W. Schlüssel kancellár néppárti–szabadságpárti (ÖVP–FPÖ) koalíció élén foglalta el a kancellári széket. A kormánynak nem lett ugyan tagja az Európa-szerte szélsőjobboldalinak tekintett Jörg Haider, az EU 2000. január 31-én mégis szankciókat foganatosított Ausztriával szemben. (Brüsszel a szankciókat 2000. szeptember 12-én megszüntette.)

(Horváth Jenő)